

**Çağdaş Siyaset Felsefesinde İki Tarz-ı Cumhuriyetçilik:
Atina ve Roma Anlayışlarının Karşılaştırılması**

Efe Baştürk*

Özet

Cumhuriyetçiliğin Atina ve Roma yorumları siyaset felsefesinde birbirinden oldukça farklı anlayışlar doğurmuştur. Atina cumhuriyetçiliği siyasal katılımı önceleyen bir teori üzerine temellendirilirken, Roma cumhuriyetçiliği yasaların egemenliğinde bir özgürlük anlayışı üzerine oturtulmuştur. Atina ve Roma cumhuriyetçiliğinin bir diğer ayrıştıkları nokta özgürlüğe ilişkin yorumlamalarıdır. Atina cumhuriyetçiliği özgürlüğü katılımı eşdeğer tutarken veya kavrama pozitif bir anlam yüklerken, Roma cumhuriyetçiliği özgürlüğü "tahakkümsüzlük" olarak kavramakta, böylece kavrama negatif bir vasıf kazandırarak liberalizme yaklaşmaktadır. Bu çalışma Atina ve Roma düşüncelerinin kuramsal bir karşılaştırmasını yapmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyetçilik, Özgürlük, Öz-Yönetim, Atina, Roma

**Two Sorts of Republicanism in Contemporary Political Philosophy:
Comparison of Athens and Rome Interpretations**

Abstract

The interpretations of the Athenian and Roman conceptions of republicanism has formed highly different approaches in political philosophy. Unlike the Athenian republicanism which is based on a theory that gives priority to political participation, Roman republicanism is based on a theory that emphasizes the concept of freedom within the boundaries of the rule of law. Another point of divergence for these two approaches is their perceptions of freedom. Unlike the Athenian republicanism which defines freedom as political participation, which could also be seen as positive liberty, the Roman republicanism considers freedom as non-domination which establishes affinity with liberalism due to its emphasis on the importance of negative liberty. This study aims to make a benchmarking between thoughts of Athens and Rome and their theories on republicanism.

Key words: Republicanism. Freedom, Self-Government, Athens, Rome

* Ankara Üniversitesi, Siyaset Bilimi, Doktora.

Giriş

Cumhuriyetçilik hem bireyler bakımından hem de siyasal toplum bakımından “öz yönetim” olgusunun gerekliliğini savunan ve bireylerin yaşadıkları toplumda sorumlu ve özgür birer yurttaş olarak yaşamalarının imkânını arayan bir siyaset felsefesidir. Cumhuriyetçiliğin asıl vurgusu, bireylerin siyasal topluma dair karar alma yetisini ellerine alarak özgürleşmeleri ve bu sayede keyfi iradenin önüne geçmeleridir (Conovan, 1987: 433). Siyasal toplum ile bireysel özgürlükler arasında karşılıklı etkileşimin olduğunu kabul eden cumhuriyetçiliğe göre, özgür bireyler ancak kendi kendini yönetebilen ve dış güçlerin kontrolünden bağımsız bir siyasal toplum içerisinde var olabilirler (Miller, 1991: 3). Bu bakımdan tarihi gelenek içerisinde cumhuriyetçilik açısından siyasal toplumun bağımsızlığı ile bireylerin özgürlükleri arasında yakın bir ilişki mevcuttur (Makyavel, 2009: 224). Bu ilişkinin temelinde yatan asıl unsur, cumhuriyetçi felsefenin, bireysel özgürlüğün kamusal karakterli olduğuna ilişkin varsayımından kaynaklanmaktadır. Hem Atina düşüncesi hem de Roma düşüncesi özgürlüğü toplumsal boyutlarıyla ele alırlar. Başka bir ifadeyle, özgürlüğün mahiyeti, bireylerin eşit ve karşılıklı sorumluluk ilişkileri çerçevesinde aranmalıdır. Bu arayışın neticesinde ortaya çıkan “yurttaşlık” kavramı, Atina düşüncesinde *erdem* ile Roma düşüncesinde ise *hukuk* ile desteklenmiştir. Yurttaşlığın cumhuriyetçilikteki önemi, siyasal topluma ait olmanın yanı sıra iktidarın sınırlarını belirtmesi suretiyle, bireysel hak ve özgürlükler manzumesini belirgin kılan bir yapı olmasında yatmaktadır (Held, 1995: 6). Ancak yurttaşlığın önemi bununla sınırlı değildir; daha doğrusu yurttaşlığın sadece prosedürel bir niteliği yoktur. Bireyler, yurttaşlık haklarıyla sahip oldukları sorumluluk gereğince siyasal yaşama katılım sağlamaktadırlar (Kymlicka ve Norman, 1994: 353). Bu, bilhassa Atina ve Neo-Atina düşünürlerince sıklıkla vurgulanan bir olgudur. Çünkü Atina ve Neo-Atina düşünürlerine göre bireysel özgürlük, *kendini gerçekleştirme* ile doğrudan bağlantılıdır ve bunun olabilmesi için bireylerin, insan varoluşunun doğal bir zorunluluğu olan toplumsal karakterini açığa çıkarması gerekmektedir.

Roma ve Neo Roma düşünürleri için ise yurttaşlık için katılım gibi eylem karakterli unsurlar açıklayıcı olamazlar. Özgürlüğün tam anlamıyla sağlanabilmesi için hukuk sisteminin ilgili yasalar eşliğinde istikrarı ve güveni oluşturması gereklidir. Bununla birlikte hukukun ve yasaların asıl mahiyeti, Neo-Atina düşüncesindeki gibi salt siyasal katılımın önünü açmak değildir; asıl amaç keyfi iradeyi engellemek ve bireysel öz yönetimi

sağlamaktır. Siyasal katılım, Neo-Roma düşüncesinde araçsal bir niteliğe sahipken, Neo-Atina düşüncesinde amaçsal bir nitelik taşımaktadır (Mouritsen, 2006: 19). Roma düşüncesinin “araçsal” yönü, bireysel özgürlüğü merkeze alan bir kuram geliştirmesi nedeniyle “özgürlükçü” olarak değerlendirilmektedir. David Held, cumhuriyetçiliğin bu yönünü “korumacı” olarak adlandırır ve Neo-Roma düşüncesinin siyaset felsefesindeki çizgisini “çağdaş cumhuriyetçilik” olarak belirtir (Held, 2006: 35). Bunun yanında, siyasal katılım ve erdeme olan aşırı vurgusu, aynı zamanda bireysel özgürlüğü her iki olgunun varlığına bağlaması, nedeniyle Atina düşüncesi “güçlü” cumhuriyetçilik olarak kabul edilmektedir (Maynor, 2003: 10). Atina düşüncesinin bu niteliği, Aristoteles’in teorilerinde kendisini göstermektedir. Aristoteles, insan yaşamının gerçekleşmesi için siyasal yaşamın önemine atıf yapmış ve sadece özgürlüğü değil, aynı zamanda insanın varoluşunu da siyasal yaşamın kendisine bağlamıştır (Honohan, 2002: 18). Bu bakımdan özgürlük, insanın öncelikle kendisini gerçekleştirmek suretiyle siyasal bir yaşamın içinde yaşaması şartına bağlanmıştır. Aristoteles’e göre siyasal toplum (devlet), insanın doğal yetersizliğini ortadan kaldıran ve insana gerekli şeyleri sunan bir yapı olması sebebiyle, insanın en yüksek amacı da siyasal toplumu yüceltmek (Aristoteles, 2010: 7) olmalıdır. İnsan, ancak siyasal toplum içerisinde kendini tam anlamıyla gerçekleştirerek “özgürlük” kazanabilir. Çünkü Aristoteles’e göre özgürlük, bir şeyin doğasına uygun olarak var olmasıdır (Aristoteles, 2010: 9). Yunan düşüncesinin Aristo’cu yaklaşımına paralel olarak gelişen Neo-Atina düşüncesi de, idealize edilmiş bir siyasal toplum ile özgürlük modeli inşa etmektedir.

Neo-Atina Cumhuriyetçiliği: Hannah Arendt ve Charles Taylor

Neo-Atina cumhuriyetçiliği kaynağını Antik Yunan düşüncesinden alan ve cumhuriyetçilerden cemaatçi (komüniteryen) düşünceleri içerisinde barındıran geniş bir felsefi yaklaşımdır. Antik Yunan dünyasının üzerinde durduğu konuların başında gelen siyasal katılım ve erdem olguları Neo-Atina cumhuriyetçiliğinin temel savlarını oluşturur. Politika felsefesini idealizm üzerine temellendiren bu yaklaşımın temelinde, bireylerin ortak bir yaşam alanı oluşturarak erdemli bir yaşamın temel değerlerini öğrenmesi ve herkesin kamusal iyi’yi koruması gerekliliği yatmaktadır. Çağdaş siyaset kuramcısı Michael Sandel’e göre Neo-Atina yaklaşımı, çağdaş dünyada demokratik müzakere ortamı yaratılması noktasında temel referans noktasıdır (Sandel, 1996: 24). Sandel’e göre Neo-Atina yorumunun referans yaratmasındaki en önemli etken, demokratik siyaset zemininde farklı fikir ve kanaatlerin birbirileri ile çatışarak istikrarsızlık yaratması ihtimaline

karşın, Antik geleneğin kamusal iyi vurgusunun “siyasal istikrar” ve “bir arada yaşama bilinci” oluşturmasıdır (Sandel, 1996: 25).

Neo-Roma düşünürlerinin Atina’lıları en fazla eleştirdiği nokta, siyasal katılım ya da politik erdem gibi *aşkın* (transcendental) değerlere fazla anlam yüklemeleridir. Neo-Roma düşünürlerine göre siyasal katılım başlıbaşına “iyi” değildir, o, sadece bireylerin kendilerini gerçekleştirebilmelerine ve yurttaş olabilmelerine imkân sağladığı için anlam kazanmaktadır. Ancak Sandel, Aristo’cu bir anlayışla bu yoruma karşı çıkar. Sandel’e göre bireysel özgürlükler, kamusal hayata katılım sağlanmadan ortaya çıkmaz. Başka bir ifadeyle Sandel, Aristoteles’i takip ederek, bireysel özgürlük fikrinin doğal bir şey olmadığını, kamusal hayat içerisinde ortaya çıktığını, dolayısıyla bireysel özgürlüğün kamusal kimliğinden ayrı ele alınamayacağını öne sürer (Sandel, 1996: 26). Bireysel özgürlüğü ortaya çıkartan etmen, siyasal toplumun kendisidir ve siyasal toplum, politik bilinç ve erdem üzerine temellendiğinden ve yine insanın en üstün amacı en üstün “iyi”yi gerçekleştirmek olduğundan, şu halde bireysel özgürlüğü siyasal toplumla mesafeli ele alamayacağımız gibi, ayrıca bireysel özgürlüğü siyasal toplumun üzerinde de göremeyiz. Çünkü siyasal toplum zaten doğası gereği “en yüksek iyi” olduğu için bireysel özgürlüğün üzerindedir.

Atina cumhuriyetçiliğinin siyasal toplumu yücelten bu vurgusu, onu bireysel özgürlüklerin temel sağlayıcısı olarak görmesinde yatmaktadır. Bu vurgu, siyasal toplumu sadece araçsal açıdan ele almaz, aynı zamanda yurttaş bilinci kazandırdığı ve bunu bir erdem olarak bireylere yüklediği için *amaçsaldır* da. Neo-Atina cumhuriyetçiliğinin temel varsayımı, erdem üzerine kurgulanmış bir siyasal toplumun hem bireysel özgürlükleri olması gerektiği gibi işletirken, aynı zamanda bu politik erdem sayesinde yozlaşmayı engellemesidir (Keyman ve Turnaoğlu, 2008-9: 50). Bu nedenle Neo-Atina cumhuriyetçiliği için ideal siyasal toplumun yaratılması ve politik erdem üzerinde kurumsallaşması temel önem arz etmektedir. Gerek Hannah Arendt, gerek Charles Taylor, kuramlarını bu yaklaşım çerçevesinde geliştirerek Antik Yunan düşüncesini çağdaş siyaset felsefesinde tartışmaya açmışlardır.

Hannah Arendt: Antik Özgürlüğün Yeniden Uyanışı

Arendt, antik dönemdeki Polis sistemini kuramının ana çıkış noktası belirtmektedir. Arendt’e göre yaşadığımız dünyanın en önemli problemi, sadece bireysel çıkarlara odaklanmış bir yapının politik alanın silikleşmesine yol açması ve bunun sonucunda politikanın asli unsuru olan kamusal

paylaşım ve erdemın ortadan kalkmasıdır (Arendt, 2009: 360). Bunların sonucu olarak “ortak değer” gibi kavram ve olgular kamusal hayatın içeriğinden sıyrılmış ve siyasal toplum bireylerden bağımsız hale gelmiştir. Modern liberal demokrasinin bireysel özgürlükleri korumak adına sivil alanı genişletmeye dönük amacının “ilüzyon” olduğunu savunan Arendt’e göre, devleti sınırlandırma adına ortaya konulan kurumsal faaliyetler, herhangi bir *değer* barındırmaması sebebiyle, özgürlüğün anlamını yeterince koruyabilecek duruma gelememişlerdir (Hansen, 1993: 56). Arendt’e göre söz konusu değer “kamusal alan”dır ve kamusal alan’ın önemi, değerden arınmış yozlaşmış bir siyasallığın önünde engel oluşturmasıdır. Kamusal alan, her şeyden evvel yurttaşların bir arada yaşama bilinci ile geliştirdikleri ortak yaşam alanıdır ve bu yaşama varlığını kazandıran temel unsur, bu bilincin bir yandan siyasal özgürlüğü sağlaması, öbür yandan ortak yaşamın devamlılığını sağlayan politikanın, yurttaşlar tarafından sürdürülmesine olanak sağlamasıdır. Başka bir ifadeyle kamusal alan, bireylerin sadece bir araya gelerek yığın oluşturmalarını değil, oluşturdukları bu ortaklıkla özgürlük kazanmalarını ifade eder. Görüldüğü gibi özgürlük, Arendt’in felsefesinde sadece bireysel karakterli değildir; özgürlük aynı zamanda siyasal toplumun erdemli yurttaşların kontrolünde ve denetiminde olmasıdır. Arendt’in siyasal toplumu yüceltmesinin ve bireysel özgürlükleri söz konusu siyasal toplumun varlığına bağlamasının en önemli sebebi budur.

Arendt’in siyasal düşüncesindeki bir başka önemli figür İkinci Dünya Savaşı’nın yarattığı politik ortamdır. Arendt’in totaliterizmin yükselişi adını verdiği modern siyaset anlayışı, sanılanın aksine, özgürlükleri genişleten bir olgu değildir. Modern iktidar, Arendt’e göre, insanın doğaya hükmetme arzusu sonucu gelişen olağan bir sürecin bir yansımasıdır (Benhabib, 2000: 66). Modern siyaseti epistemolojik açıdan inceleyen Arendt, insanın var olan her şeyi yönetme veya kendi kontrolüne alma arzusunun, yaşamın – ve tüm siyasallığın – sadece bencil çıkarların gerçekleştirilmesine adanması düşüncesi ile paralel geliştiğini iddia eder. Arendt’e göre modern insan, doğaya hükmetmeye çalışan fakat temel insani ilişkileri ve bu ilişkilere temel sağlayan ahlaki unsurları göz ardı eden bir varlıktır (Arendt, 1997: 104). Arendt, insanın salt bencil çıkarlarını gerçekleştirmeye dönük bir yaşam modeli içinde varlığını sürdürmesinin, yaşamın tek ve nihai amacının “çıklarların gerçekleştirilmesi” gibi tüm değerlerden bağımsız bir yapının ortaya çıkmasına zemin hazırladığını öne sürmüştür. Arendt’in “totaliter iktidar” olarak adlandırdığı politik yapının ortaya çıkması da bu olgunun devamında gelişir. Totaliter propaganda, modern söyleme paralel olarak, sadece bencil materyalist çıkarların

gerçekleştirilmesine yönelik bir zihinsel kurgudur (Arendt, 1951: 343). Üstelik totaliter iktidarın belirginleşmesi ve siyasallığı ele geçirmesi, modern insanın epistemolojik anlamda kendini tanımlamasından bağımsız değildir. Başka bir ifadeyle, totaliter iktidar ile modern birey arasında eşgüdümlü bir ilişki vardır. Kısaca politik alanın tüm değerlerden bağımsız hale gelmesinde totaliter iktidar mekanizmasının politik yapısı ya da eylemleri olduğu kadar modern insanın epistemolojik kabulleri de vardır.

Arendt, modern insanın tekdüzeleşmesi ve totaliter iktidarın politikanın anlamını silikleştirmesine karşılık olarak, antik Polis düzenini işaret ederek alternatif bir politik model geliştirir. Arendt, antik Polis yapısının, insanın politik alana yabancılaşmasına engel olduğunu ve insanların bir arada yaşam bilinciyle yaşadıkları dünyayı “yeniden adlandırdıkları”nu öne sürmüştür (Arendt, 2009: 43). Ancak bunun oluşması için, insanların bu ortaklık bilincini koruyup geliştirmeleri gerekmektedir. Arendt, bunun için temel şartın, kamusal alan içerisinde bencil çıkarların yerini kamusal çıkarların alması gerektiğini iddia eder (Arendt, 2009: 46). Bencil çıkarlar, bireyler arası çatışmayı ve rekabeti artıracak gibi, ortak yaşama bilincine de zarar verecektir. Bu nedenle de kamusal alanın olabildiğince ortaklık duygusuyla sürdürülmesi gerekmektedir.

Arendt, kamusal alanın ortaya çıkışını açıklarken, kamusal alanın insanın sadece ideal özgürlüğe sahip olması için önemli olduğundan bahsetmez; fakat aynı zamanda, Aristo’cu bir yaklaşımla, kamusal alanın, insanın kendini gerçekleştirme için gerekli eylem kategorilerini de barındırdığını da öne sürer. Bu eylem kategorileri, Arendt’in “Vita Activa” adını verdiği temel insani etkinliklerdir:

“Vita Activa terimini, üç temel insani etkinliği, emek, iş ve eylemi ifade etmek amacıyla öneriyorum. Bunların her biri, yeryüzündeki hayatın insana içinde [o şartla] verildiği temel durumlardan birine karşılık geldiği için aslidirler” (Arendt, 2009: 35).

Buna göre, söz konusu etkinlikler, insanın yaşamsal varlığını somutlaştıran ve onu tüm değerlerin asli sahibi olmasına olanak sağlayan “temel” unsurlardır. Bu bakımdan Vita Activa adıyla anılan eylem kategorileri, insana kendini gerçekleştirme ve onun hak ve özgürlük sahibi bir yurttaş haline gelmesinde yardımcı olduğu için, bireysel özgürlüğün bizatihi kendisi olmaktadır. Bu nedenle Arendt için eylem ve politik özgürlük arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır.

Siyaset teorisi açısından Arendt’in varsayımları oldukça tartışmalıdır. Arendt’in düşünceleri, bazı eleştirilere göre, antik siyasal düşüncüyü “romantikleştirme” yoluna giderek çağdaş dünyaya yabancı

kalmaktadır (Euben, 2000: 135). Ancak unutulmamalıdır ki, Arendt çağdaş dünyaya topyekûn bir karşı çıkış yoluna giderek antik siyasal düşüncüyü bir alternatif olarak sunmamaktadır. Arendt, modern siyasetin içerdiği şiddet olgusunun yaratmış olduğu “değersizleştirme” ve “totalitarizm” olgularını tartışmaya açmaktadır. Arendt, tüm bu gelişmelerin modern insan olgusunun içinde saklı olduğunu, tek gerçekçi amaçsalcılığın salt bencil çıkarların gerçekleştirilmesi olarak algılandığı modern siyasallığın tüm bu olumsuzluklara neden olduğu savını ortaya atarak, yeniden ortak bir *değer* yaratabilme fikrini araştırmaktadır. Şiddet, Arendt’e göre, siyasal iletişimin ve bilincin paylaşılmadığı ya da eksik kaldığı durumlarda ortaya çıkan bir şeydir (Arendt, 2011). Siyaset, anlamında saklı olduğu üzere müzakere, karşılıklılık ve sorumluluk içermesi nedeniyle insanlar arası ilişkileri şiddet temelinden çıkartarak müzakere sürecine oturtmaktadır. Arendt’in teorisi, bize, çağdaş siyaset felsefesinde sıklıkla tartışılan, “barış içinde bir arada yaşama” problematiğine dönük düşünsel anlamda içeriği zengin bir bakış açısı getirdiği kadar, demokrasinin istikrarlı şekilde işletilmesi ve sınırlı iktidarın kurulması gibi tartışmalara katkıda bulunması açısından da önem arz etmektedir.

Charles Taylor: “Politik Tanınma” Rejimi Olarak Cumhuriyet

Charles Taylor, cumhuriyetçi düşüncüyü antik felsefe ile paralel şekilde kurmaktadır. Ancak, bir farkla ki, Taylor sadece metodolojik anlamda antik felsefeden yararlanmaktadır. Örneğin Taylor, Arendt gibi antik Polis düzenine çağdaş siyasal dünya için herhangi bir somut referansta bulunmaz. Taylor’un amacı, bireylerin siyasal toplum içerisinde kendilerini öz benlikleriyle ifade edebilecek bir yapıya kavuşmalarıdır. Buradan hareketle, kuramının çıkış noktası olarak “evrensel insan” kavramına karşı çıkarak işe başlamaktadır. Taylor’a göre, insan varlığını evrensel bir standart unsurların belirleyiciliğine bağlamak, bireyin kendisini öz benliğiyle ifade etmesine ve kimlik kazanmasına engel teşkil etmektedir. Taylor’un bu ifadelerini yorumlayan Audier’e göre Taylor, “evrenselci bireycilik düşüncesine karşı farklılıkların tanındığı bir politik rejim olarak cumhuriyet” tanımı geliştirmiştir (Audier, 2006: 92).

Taylor’un cumhuriyetçi düşüncesinin kökeninde liberalizm eleştirisi yer almaktadır. Taylor’a göre politik tanınma (political recognition) ile bireysel özgürlük arasındaki sıkı bağ liberalizm tarafından ihmal edilmiştir (Taylor, 1995: 183). Liberalizm, bireysel özgürlüğü atomizm olarak ele alarak, siyasal toplum içerisinde toplumsallıktan yalıtılmış bireyler yaratmıştır. Bu yalıtılmışlığın temelinde, bireyi tüm beşeri yapıların üzerinde gören ve beşeri yapıları metodolojik olarak reddeden liberalizm

anlayışı yer almaktadır. Taylor'a göre liberalizm, bireyin, kendisini tüm sosyal yapı ve kurumlardan bağımsız olarak görmesinin önünü açarak, bireylerin kamusal kimliklerine zarar vermiştir. Bireyler, liberalizmin yaklaşımına göre tüm beşeri yapılardan bağımsızdırlar, hatta onlardan daha üstündürler. Bunun sebebi, liberalizmin, doğal hukuk teorisine dayalı olarak savunduğu argümandır. Doğal hukuk öğretisine göre birey tüm beşeri kurum ve yapılardan önce gelmektedir çünkü beşeri yapı ve kurumlar, doğaları gereği doğal değil "yapay"dırlar (Uslu, 2009: 25). Taylor, bu sava karşı çıkararak bireylerin hak ve özgürlük sahibi olmalarında ana kriterin siyasal eylem olduğunu varsayar. Taylor'un antik siyasal düşünceye yaklaşmasının birinci nedeni budur, yani özgürlüğü eylem ile bağdaştırmasıdır. Ancak Taylor, kuramını biraz daha genişleterek başka bir sonuca varır: Bireysellik – Taylor bunu daha çok "Ben" olarak açıklamaktadır – sanılanın aksine liberallerin iddia ettiği gibi kendiliğinden gelişen "doğal" karakterli bir olgu değildir. "Ben" kimliği toplumdaki diğer bireylerle iletişim sağlayarak kurulan ve bu kurulan bağlara dayalı olarak gelişen bir kimliktir. "Ben" kimliğinin ayırt ediciliği, onun, sosyal iletişim yoluyla kazanılan anlamlarda saklıdır; çünkü "Ben" kimliği, ortak değerler etrafında kümelenmiş bir "Biz" anlayışının sonucunda gerçekleşmektedir (Taylor, 1989: 170).

Taylor'un cumhuriyetçi özgürlük fikri bu noktadan itibaren anlaşılmalıdır. Taylor, toplumsal iletişim yoluyla kurulan bağlar yoluyla kimlik edinimini bireylerin toplumsal kültüre adapte olmaları, böylece karşılıklı sorumluluk duygusunun artarak siyasal erdemini inşasının sağlanabileceğini vurgular. Taylor, Arendt ve Atina düşüncesiyle bu noktada birleşmektedir. Taylor da Arendt gibi bireysel özgürlüğü kamusal eylem içerisinde değerlendirir. Taylor'a göre özgürlük, bireylerin içinde yaşadığı ve iletişimlerini belirleyen siyasal kültürü belirleme imkânı ve gücüyle doğrudan orantılıdır. Başka bir ifadeyle, Taylor, bireylerin, içinde yaşadıkları toplumu şekillendirecek siyasal bilinç ve eylem kategorilerine sahip olmalarını özgürlük olarak yorumlar. Taylor'un bu yorumu bir yandan Arendt ve kamusal alanı yücelten Neo-Atina düşüncesini hatırlatırken, diğer yandan kamusal alanı bireysel özgürlükler açısından araçsal anlamda değerlendiren Neo-Roma düşüncesine yaklaşmaktadır. Ancak Taylor da tıpkı Arendt gibi, ortak politik yaşamın amaçsalcılığı üzerinde durur ve onun bireysel özgürlüğün yaratılmasındaki önemini vurgular. Kısaca Taylor, yine Arendt gibi, bireysel özgürlüklerin ortak politik yaşam formu olan kamusal alana bağlı olduğunu savunur.

Taylor için cumhuriyetçiliğin asıl önemi, onun, sadece bireysel özgürlükler ile kamusal yaşam arasında kurulan bağlardan

kaynaklanmamaktadır. Cumhuriyetçi bir politik rejim, bireyleri atomize edilmekten kurtardığı gibi, onları bir arada tutacak olan ortak değerleri yaratabilecektir. Bu sayede, bireyler bu ortaklık değerleri vasıtasıyla “ben” kimliklerini oluşturarak kendilerini politik yaşama aktarabileceklerdir. Burada kilit nokta, “tanınma” kavramının Taylor tarafından ortaya konmasıdır. Taylor’a göre, bireyler, toplumdaki diğer bireylerle iletişim kurma suretiyle kendi yaşamlarına yön verecek olan ahlaki ve siyasi ilkeleri edinip uygulayabilirler. Dolayısıyla da, özgürlük ile değerlerin kamusal edinimi arasında bir çelişki yoktur; çünkü söz konusu değerlerin pratikliği ve değeri ancak toplumdaki diğer bireylerle olan iletişim sayesinde anlaşılabilir. Ayrıca, bireyler, bu iletişim sürecinde kendi yaşam tarzlarına ve tercihlerine göre değerleri yorumlayarak kendilerini gerçekleştirme imkânına da kavuşmuş olacaktırlar. Taylor’un “tanınma” adını verdiği olgu tam da bu noktada karşımıza çıkmaktadır; Taylor, kendi değerlerini oluşturan ve benimseyen bireylerin, seçtikleri değerler doğrultusunda toplumsal yaşam içerisinde yer almalarına olanak sağlayan gerekli ilkesel tutumu “tanınma” olarak adlandırır (Taylor, 1995: 277).

Tanınma, her insanın ayrı bir birey olarak kendini ifade etmesinin ve tek başına bir değer kazanarak hak ve özgürlük sahibi olduğunun zorunlu yansımasıdır (Honneth, 1997: 29). Tanınma, bu yoruma göre, bireylerin eşit derecede değer sahibi olarak politik yaşamın aktörleri olarak toplumsal hayat içerisinde yer almalarına karşılık gelmektedir. Taylor’un tanınmaya ilişkin argümanları da cumhuriyetçi düşünceyle paralellik arz etmektedir. Taylor, cumhuriyetçiliğin temel varsayımı olan “eşit ve katılımcı yurttaş” prensibine uygun olarak tanımladığı tanınmaya ilişkin kuramını iki ana eksen üzerine oturtur: Tanınma, her bireyin kendini gerçekleştirmek ve ifade etme hakkına sahip olarak politik yaşamda “ayrı” bir kimlik sahibi olarak yer almasının zorunluluğuna işaret etmektedir. İkinci olarak, tanınma, her bireyin, diğer bireylerin de kendisi gibi aynı haklara sahip olduğuna dair bilincin geliştirilmesine yardımcı olacağından, karşılıklı sorumluluk ve ortak değerlerin korunup gözetilmesine de olanak sağlar. Taylor, tanınmaya ilişkin kuramıyla Neo-Atina cumhuriyetçiliğinin ısrarla vurguladığı erdem ve sorumluluk kavramlarına da gönderme yapar. Taylor’un cumhuriyetçi düşüncesinin Neo-Atina düşüncesi ile birlikte anılmasının en önemli gerekçesi tam da budur; çünkü Taylor bireysel özgürlüğü kimliksel bir gelişim sürecine, bu gelişim sürecini de politik düzeyde bir kamusal yaşam formuna ve bu yaşamın içerisindeki iletişimin varlığına dayandırır. Ancak, Neo-Atina yorumlarının aksine, Neo-Roma cumhuriyetçiliğini savunanlar, tanınma ya da kamusal yaşam içerisinde geliştirilen eylem kategorilerinin özgürlüğü sağlamada yeterli

olamayacağını, asıl yapılması gerekenin, ideal düzeyde ulaşılması amaçlanan siyasal özgürlükleri koruyucu kurumsal düzenlemelerin ve yasaların nezdinde teşvik edilen siyasal katılımın inşa edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Neo-Roma Cumhuriyetçiliği: Quentin Skinner ve Philip Pettit

Antik Yunan siyasal düşüncesinin Aristo'cu yaklaşımlarının idealist yorumlarına karşılık olarak Neo-Roma cumhuriyetçi siyasal anlayışının temelinde Çiçero ve onun sistematize ettiği "statü" kavramı yer alır. Statü, toplum içerisinde bireylerin özgürleşmeleri için gerekli olan unsuru eyleme dayandırmak yerine, onu, yasaların hâkimiyetine bağlar. Özgürlük, politik katılıma değil, sahip olunan hak kapsamında değerlendirilmesinden ötürü "negatif" bir karakter arz eder. Çiçero, bireylerin erdemli olmaları halinde kamusal alanı ideal ölçütlere getirebilecekleri fikrine kuşkuyla bakarak Atina yorumundan farklılaşmaktadır (Honohan, 2002: 31). Çiçero'ya göre özgürlük, eylem ile ifade edilmemelidir. Eylem, sadece belirli koşullar altında mümkün olduğundan, özgürlük eyleme dayandırılmaz; çünkü özgürlük, siyasal toplumun en temel unsurlarından bir tanesidir. Çiçero'nun farklılaştığı bir diğer konu, Çiçero'nun, antik düşünceyi idealden ontolojiye çekme gayretidir (Coker, 1961: 130). Antikitenin ideallğe vurgusu üzerinden eleştiriler getiren Çiçero, siyasallığın meşruiyetinin ve onun özgürlükleri genişletici niteliğinin, ancak hukuki koruyuculuk sağlandığı takdirde mümkün olabileceğini kaydetmiştir (Ebenstein, 2001: 62). Çiçero'nun düşünceleri ile gelişen Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin siyasal düşünce açısından bir diğer önemli farkı, özgürlük ve siyasal toplum arasındaki ilişkiyi kurumsallaştırmasıdır (Ağaoğulları, 2011: 183). Çiçero, Atina düşüncesinin geliştirdiği "ortak çıkarlar" gibi soyut bir ideal kavramsallaştırma yerine, somut birtakım unsurlar ile teorisini ortaya koyar. Çiçero'ya göre istikrarlı ve meşru bir siyasal toplum, ortak yararlar üzerine değil, herkesi kapsayan ve özgürlüğü garanti kapsamına alan yasalara dayanmalıdır. Aristoteles'in düşüncesindeki gibi özgürlüğü kamusal katılım yerine, kamusal hakların içeriğinin nesnesi olarak ele alan Çiçero (Tunçel, 2010: 113), özgürlüğün anlamını genişletici bir teori ortaya koyar. Çiçero'nun kurumsallaştırmayı öne çıkaran teorisi Neo-Roma düşüncesini yakından etkilerken, Neo-Roma düşüncesinin özgürlüğü koruma altına alacak gerekli kurumsal ve ilkesel kriterleri ortaya koymasında başat rol oynamıştır.

Quentin Skinner: Üçüncü Bir Alternatif Olarak Cumhuriyetçi (Siyasal) Özgürlük

Siyasi düşünce tarihçisi olan Skinner, özgürlük kavramına yönelik olarak çok boyutlu biçimde tarihsel bir incelemenin yapılması gerekliliğinden söz ederek başlar (Skinner, 1998: 96). Ona göre sözleşmecî geleneğin aksiyomlara dayalı metodolojisi özgürlüğün asli kaynakları olan çeşitli tarihsel düşüncelerin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Halbuki, özgürlük kavramını çok boyutlu ele alan Roma düşünsel geleneği yeniden siyaset kuramının içerisine yerleştirilmelidir. Ancak bu özgürlük geleneğini çağdaş biçimde yorumlayan Skinner, bir yandan Roma düşüncesi ile paralellik arz edecek olan fakat öbür yandan da hem Aristoteles'çi bakış açısını hem de liberalizmin özgürlük anlayışını eleştirecek olan yeni bir kuram geliştirir.

Skinner'in özgürlük yaklaşımı iki yönlüdür: bir yandan özgürlüğü eyleme dayandıran Aristoteles'çi bakış açısının paradoksunu (Skinner: 1986: 35) eleştirirken, öbür yandan liberalizmin negatif özgürlük anlayışına alternatif sunmayı amaçlar. Aristoteles'çi özgürlük anlayışı, bireyleri özgürlük sahibi kılmak için birtakım eylemleri icra etmelerine *zorlayarak* çelişki oluşturur. Hâlbuki cumhuriyetçi özgürlük anlayışı bireylerin siyasal pratiklere katılmalarının yanında aynı zamanda onların başkalarının müdahalelerinden korunmaları anlamına da gelmektedir. Şu halde, cumhuriyetçi özgürlük açısından önemli olan konu sadece siyasal pratiklere katılma meselesi değildir. Bireylerin müdahaleden uzak ve herkesi kapsayan yasalar altında eşit yurttaş muamelesi gördükleri bir siyasal sistemin varlığı da özgürlükler açısından önem arz etmektedir.

Skinner'in diğer eleştirisi liberalizmin özgürlük yorumuna yöneliktir. Skinner, siyaset felsefesi içerisinde negatif-pozitif özgürlük ayrımının – iddia edilenin aksine – yeterli olmadığını savunur. Ona göre, liberalizmin özgürlükleri sadece pozitif-negatif ayrımı açıdan ele alan dikotomik yorumlama, özgürlüğün muhtevası açısından kusurludur (Skinner, 1984: 194). Skinner, özgürlüğü tanımlarken başka bir ayrım yapmayı önerir ve *biçimsel özgürlük* ile *etkin özgürlük* karşılaştırmasını ortaya koyar (Skinner, 2002: 17). Skinner, Berlin'in iddia ettiği gibi özgürlüğü salt müdahalesizlik olarak yorumlamaz. Çünkü özgürlüğü sadece müdahalesizlik olarak okuyan bir yaklaşım, özgürlüğün aynı zamanda pratik unsurlara sahip olmasını gerektiren etkinlik ile tezatlık içerebilir. Berlin, özgürlüğü – *negatif* (liberal) özgürlüğü – “kişilerin başkalarının engellemesi olmadan eylemde bulunabilecekleri alan” (Berlin, 1997: 303) olarak tanımlarken, özgürlüğün açığa çıkması için birtakım şeylerin yokluğu durumunun olması gerektiğini ifade etmiştir. Berlin, böylece, özgürlüğün

ortaya çıkması için kabiliyet ya da yeterlilik gibi nedenleri iterek, özgürlüğü sadece dışsal baskı ve engellemelerin yokluğuna indirgemıştır. Bunu bir analogiyle açıklayan Berlin, kör bir adamın kitap okuyamaması durumunu özgürlük açısından değerlendirmeyiz; çünkü kabiliyet ya da yeterlilik, kişilerin sahip oldukları oranda değerlendirilebilir. Başka bir ifadeyle, kişilerin kabiliyetleri neye elveriyorsa, o oranda özgürlük durumu mevcuttur. Bu da kişiden kişiye göre değişeceğinden, evrensel bir özgürlük tanımlaması bu bakış açısından hareket ederek yapılamaz.

Skinner, Berlin'in örneğini eleştirerek, kör olduğu için okuyamayan kişinin Berlin'in yorumlamasına göre özgür olduğunu ifade eder – bunun sebebi kör olan kişiye herhangi bir dışsal engellemenin olmamasıdır. Ancak, kör adam sadece *biçimsel* anlamda özgürdür, yani dışarıdan bakıldığında herhangi bir engelleme yoktur. Ancak kör adam, bu biçimsel özgürlüğünü pratikte kullanamamaktadır, çünkü okuma eylemini gerçekleştirememektedir. Bu da, biçimsel özgürlüğü de ortadan kaldırdığından dolayı kör adam, Skinner'ın çözümlemesinde hem *biçimsel* açıdan hem de *etkin* açıdan özgür değildir. Skinner'ın Berlin eleştirisi, onun, cumhuriyetçi özgürlük olarak isimlendirdiği bakış açısını görmemize olanak sağlar. Skinner, özgürlüğün ikili bir boyutu olduğunu öne sürer. Özgür bir birey bir yandan başkasına bağımlı olmayan kişidir, ancak bir yandan da bu bağımlılık ilişkisinin ortaya çıkmaması için hür iradeyle eylemde bulunan kişidir (Skinner: 1990: 301). Bu nedenle Skinner özgürlüğü sadece pozitif anlamıyla ele almaz, negatif özgürlük – yani müdahalesizlik anlamında özgürlük – Skinner için de bir amaçtır; ancak bu amaca ulaşmak adına çeşitli pozitif özgürlükler araçsal nitelik taşırlar.

Skinner için özgürlüğün nihai aşaması siyasal katılımdır. Siyasal katılım, bireylerin kendi kaderlerini başkasının keyfi iradesine bırakmamaları ve bu nedenle onların hür bir biçimde hareket edebilmeleri için zorunluluktur. Skinner, bireylerin iradelerini engelleyecek ya da yönlendirecek olan yasaların, bireylerin katılımları dışında gerçekleşmesi halinde bireysel özgürlüklerin tehlikeye gireceğini ifade ederek Machiavelli'ye yaklaşır (Skinner, 1983: 13). Machiavelli, bireysel özgürlüklerin kamusal ödevler ile ortaya çıktığına değinerek, bireylerin özgür olabilmelerini etkin bir kamusalılığa bağlar. Ancak bu bağdaşım Rousseau'cu anlamda genel iradeyi kutsayan bir yorum değildir; çünkü Machiavelli açısından temel amaç, bireylerin dışsal müdahaleden bağımsız oldukları ve hür bir biçimde hareket edebildikleri bir siyasal sistemi kurumsallaştırmaktır. Söz konusu kurumsallaşmanın izlerini takip eden Skinner, Machiavelli'nin yaklaşımını biraz daha açarak, özgürlük ile öz-yönetimi birleştirir. Skinner'a göre, gerçek anlamda özgürlük eğer

başkasının iradesine boyun eğmemekse, bu aynı zamanda özgürlük sahibi olan iradenin öz-yönetim hakkı olduğunu doğrudan göstermektedir (Skinner, 2004: 79). Öz-yönetim, Skinner'ın özgürlük yorumlaması ile uyumluluk göstermekte; çünkü bir yandan iradenin dışsal müdahalelerden bağımsızlığını korurken, öbür yandan eylemde bulunabilme imkânlarının önünü açacak bir formülasyon getirmektedir.

Philip Pettit: Tahakkümsüzlük Olarak Özgürlük ve Cumhuriyet

Çağdaş cumhuriyetçi felsefenin önemli düşünürlerinden birisi olan Philip Pettit, özgürlüğe dair getirdiği yeni bakış açısıyla hem liberal özgürlük felsefesinin eleştirisini yaparken, hem de cumhuriyetçi özgürlüğün normatif bir yorumunu gerçekleştirmiştir. Modern düşüncenin sonucunda iktisadi mantığın belirleyiciliğinde kalan liberal felsefeye dönük eleştirisinin temelinde, özgürlüğün salt “müdahalesizlik” olarak düşünülmesinin yattığını ifade eden ve bu varsayımın yeterli olamayacağını savunan Pettit, özgürlüğün “tahakkümsüzlük” olarak incelenmesi gerektiğini ifade eder.

Çağdaş siyaset felsefesinde özgürlüğün yorumlanması, genellikle Berlin'in ikili sınıflandırmasına (Crowder, 2004: 64) tabi tutularak yapılır. Negatif özgürlük, kişinin başkalarının müdahalesi olmadan hayatını idame ettirmesi anlamına gelirken; pozitif özgürlük, kişinin kendi kendisine sahip olması (self-mystery) anlamı taşır (Swift, 2006: 51). Her iki yorum da, özgürlüğün bireysel eylemlerin bir yansıması olarak değerlendirmektedir; başka bir ifadeyle özgürlük sadece bireysel ilişkilere içkin bir değer olarak değerlendirilmektedir (Crocker, 1980, 1). Buna göre özgürlüğün negatif ve pozitif yorumları, bireylerin otonom varlıklarını garanti kapsamına almakla ilgilenmektedirler. Negatif özgürlük, bireyin otonom yapısını sürdürmesi için müdahalesizliği savunurken, pozitif özgürlük ise, bireylerin başka herhangi bir şeye ihtiyaç duymadan yaşamlarını idame ettirebilmeleri için, yani otonomi kazanabilmeleri için, asgari birtakım düzenlemeler yoluyla müdahalenin meşru sayılması gerektiğini ifade etmektedirler (Young, 1986: 2). Tüm bu yorum ve değerlendirmeler, özgürlüğün “bireysel hak” boyutuna odaklanmışlardır ve Pettit gibi pek çok cumhuriyetçi filozofun eleştirileri de bu noktadadır. Çünkü Pettit, özgürlüğün hak olmanın ötesinde politik bir anlamı olduğuna inanmaktadır. Söz konusu politik anlam ise, bir arada yaşayan insanların, yaşadıkları topluma siyasal niteliği katma açısından birtakım ahlaki ve siyasi görevler üstlenmeleri gerektiğine dair inançtan kaynaklanmaktadır.

Özgürlük, insanların sadece istediklerini yapma durumları ya da başkalarının müdahalesinden masun oldukları somut an'ları ifade

etmenin ötesinde bir anlam taşımakta mıdır? Bu soru, Pettit'in kuramının çıkış noktasını oluşturmaktadır (Pettit, 1998: 39). Pettit'ye göre özgürlüğün negatif-pozitif şeklindeki ayrımı yeterli değildir; çünkü hem negatif özgürlük hem de pozitif özgürlük, çoğu zaman, bireysel özgürlük idealini gerçekleştirme noktasında tek başlarına bir anlam taşıyamamaktadırlar. Fakat Pettit'in alternatif önermesi; özgürlüğün, bir taraftan kişilerin başkalarından gelmesi muhtemel müdahaleye karşı korunmaları durumu (negatif özgürlük), fakat öbür taraftan da kendilerini gerçekleştirebilmek için birtakım imkânlar sahip olma durumu (pozitif özgürlük) olarak yorumlanmasını içeren cumhuriyetçi alternatiftir. Bu teorik alternatifin kilit noktası ise tahakküm kavramı üzerinden şekillenir.

Tahakküm kavramını özgürlük teorisi içerisinde yorumlayan Pettit'ye göre tahakküm, bir kişi ya da grubun, başkasının iradesi üzerinde tam bir belirleyicilik kurmasıdır. Pettit'ye göre tahakküm, *efendi-köle* ilişkisi üzerinden somutlaşır ve tahakküm kuran tarafın herhangi bir cezai sorumluluğu olmaz. Pettit, tahakküm kavramının, özgürlüğün belirlenmesinde Berlin'in sınıflandırmasından daha fazla anlam ifade ettiğini öne sürerken, bunu bir örnekle açıklar:

“Bir efendim olduğu müddetçe ben tahakküm altındayım; efendi[m] müdahale etmediği sürece müdahalesiz bir hayat sürerim” (Pettit, 1998: 44).

Pettit, müdahalesizliğin olduğu bir durumda da kişinin tam anlamıyla özgür sayılamayabileceğini savunur ve bu nedenle özgürlüğün önemli kıstaslarından bir tanesi olarak “tercih özgürlüğü” (Pettit, 2008: 202) fikrini öne sürer. Buna göre, kişilerin özgür olmaları sadece kendilerine müdahale edilmemelerini değil, aynı zamanda iradeleriyle önlerinde duran opsiyonlar arasından seçim yapma imkânlarını da kapsamaktadır. Seçim imkânı, kişinin öznel iradesi yoluyla eylemini icra etmesidir ve bu süreçte “başkalarının kontrolü” yoktur. Tahakküm, irade üzerinde kontrol sağladığı için, kişinin tercih şansı ve özgürlüğü yoktur, dolayısıyla kişi, öznel iradesini iradesiyle destekleyip (Pettit, 1989: 154) pratiğe aktarabilecek imkâna sahip olamadığından, özgür de sayılması mümkün değildir.

Pettit'in, tahakkümsüzlük olarak özgürlüğü savunurken eylem ve irade üzerinde sıkça durması, onun pozitif özgürlük tarafında yer aldığına ilişkin bir yorumu beraberinde getirebilir. Ancak, Pettit, özgürlüğün “negatif” tarafına daha yakındır çünkü o da, tıpkı Berlin gibi, özgürlüğü herhangi bir dışsal baskıdan yokluk olarak tanımlar. Buna karşın, Pettit'in kuramı, pozitif özgürlüğü meydana getiren unsurlarla desteklenen fakat negatif bir yaklaşımı savunan bir felsefeyi içermektedir. Zaten kendisi de, cumhuriyetçi özgürlüğün, aslen negatif karakterli olduğunu; çünkü

irade ile benlik hâkimiyeti arasında doğrudan bir bağı kurulanamayacağını öne sürmektedir. Fakat keyfi temellerde müdahale ihtimali karşısında güvenlik ihtiyacından ötürü pozitif özgürlüğe *işlevsel* olarak yaklaşmaktadır. Bu nedenle pozitif özgürlük, tahakkümün yokluğu olan negatif karakterdeki durumun sağlanması ya da korunması noktasında sadece işlevsel bir rol oynamaktadır.

Tahakkümsüzlük olarak özgürlük aynı zamanda kişinin onuruna ve öz-saygısına (self-respect) dair bir güvence temin etmektedir (Pettit, 1997: 53). Pettit'ye göre sosyal yaşamda bireylerin, başkalarının insafına maruz bırakılmaları ya da başkalarının korkusu altında yaşamamaları ile irade ve tercih özgürlükleri arasında doğrudan bir bağ vardır. Tahakkümsüzlük olarak özgürlük, bir ideal olarak, kişilerin insan olma onuruna sahip oldukları varsayımından yola çıkarak aynı zamanda etik bir karakter taşımaktadır. Pettit'nin, tahakkümsüzlük olarak kurguladığı özgürlüğün önemli bir yansıması burada kendisini göstermektedir. Tahakküm, kişiyi, hiçbir geçerli ahlaki ve yasal sebep olmadan baskı ve kontrol altına almakla eşdeğerdir (tahakküm bu yönüyle siyasal toplum içerisinde hukuki eşitlik olgusunu zaafa uğratacak bir tehdidi de barındırmaktadır). Bu nedenle Pettit, ideal bir cumhuriyet yönetimi kurgularken, tıpkı özgürlüğü yorumlarken yaptığı gibi olgular arasında bütünlüklü bir yaklaşım geliştirmektedir.

Pettit, tahakküm olgusunun meydana gelişinin değerlendirilmesi noktasında, tıpkı Arendt gibi, modernite eleştirisi üzerinden yola çıkar. Nasıl ki Arendt'e göre özel alandaki ilişkiler kamusal alanı işgal ederek totalitarizmin yükselişine neden olduysa, Pettit'ye göre de modern zamanlardaki özel alanlarda denetimden uzak ilişkiler tahakküm olgusunu yaratmaktadır. Hane içi ilişkilerde karı-koca ya da çocuk-baba arasındaki ilişkiyi tahakküm açısından inceleyen Pettit'ye göre, dengeleyici ve denetleyici güçlerin yokluğunda tahakküm kaçınılmaz olmaktadır.

Söz konusu dengeleyici ve denetleyici güçler, tahakküm olgusunu ortadan kaldıracak olan önleyici yasal/siyasal ilkeler ve bu ilkelere bağlı kurumsallaştırılan siyasal mekanizmadır. Bu mekanizma, tahakküm olgusunu fiilen önlemeye odaklanmıştır ve nihai amacı da bir arada yaşayan ve etkileşimde bulunan insanlar arasında tahakkümü önlemeye dönüktür. Pettit, cumhuriyetçi geleneğin doğal hukukçu liberal gelenekten ayrımını böylece ortaya koyar; çünkü cumhuriyetçi düşüncenin savunduğu özgürlük anlayışı, izole bireyler tarafından değil, bir arada yaşayan ve her an fiili etkileşimde bulunan bireyler (Pettit, 1993) tarafından sahip olunan bir şeydir.

Pettit'ye göre ideal bir siyasal yönetim her şeyden evvel tahakkümsüzlük olarak özgürlük prensibini hayata geçirecek önlemler (Pettit, 2007) almalıdır. Tahakküm, mevcut toplumsal yapı içerisinde hem güç eşitsizliğini yaratmakta, hem de bireylerin başka bireylerin insafına kalmasının önünü açmaktadır. Bu sebeple, tahakkümü önleme stratejisi siyasal ve yasal mekanizmaları gerekli kılmaktadır çünkü tahakküm olgusu, bireyler arası ilişkilerin bir anlamda toplumsal yönünü yeniden tayin etmektedir. Pettit, tahakkümü önleyerek özgürlüğe yer açacak olan ideal yönetim olarak cumhuriyetçiliği öne sürer. Cumhuriyetçi bir yönetimin en temel işlevi, bir arada yaşayan insanların tahakküm altında yaşamamaları için gerekli siyasal ve yasal önlemleri hayata geçirmesi olarak özetlenebilir. Bu, Pettit'nin, siyasal otoritenin tahakkümü engelleme adına müdahaleci bir güce sahip olması gerektiği şeklindeki fikriyle örtüşür niteliktedir. Çünkü tahakkümsüzlük olarak özgürlük, başkalarının keyfi müdahalesi altında yaşama ihtimalinin devre dışı bırakılmasıdır ve bireylerin, herkesi kapsayan ve herkese eşit muamele gösteren hukukun koruması altında – ve yalnızca ona karşı sorumlu – olmasını içermektedir (Pettit, 2010: 70). Şu halde, devletin bireyler üzerindeki müdahaleciliği ile başka bireylerin müdahaleciliği arasındaki temel ayrıma ulaşılmış olur. Devlet, özgürlüğü korumak adına müdahaleci bir tavır sergilemesi bakımından müdahalesine meşruiyet katmaktadır ve bu nokta, cumhuriyetçi bir yönetimin özgürlüğe dayalı yasal/siyasal boyutunu göstermesi bakımından önemli bir noktayı işaret etmektedir.

Sonuç

Cumhuriyetçi bir siyaset alternatifi her şeyden evvel birey ile devlet arasındaki ilişkideki önemli gerilimleri makul bir noktaya çekmek gayretinden türemektedir. Bireyin hakları karşısında devlete sınırlı bir rol tahsis eden liberal yaklaşımın aksine cumhuriyetçilik, bireyin hakları ile devletin yapılanması arasında uyumlu bir bağ olduğunu iddia eder. Bireycilik karşısında zayıflatılmış bir devlet modeli ile eş-zamanlı gelişen atomizasyon problemine karşılık olarak cumhuriyetçilik, devletin, toplumu oluşturan bireylerin haklarından türeyen bir yapı olarak yeniden işlevselleştirilmesini teklif eder. Bu teklif, birey karşısında devleti üstün tutmak ya da bireyi baskı altına almak değildir. Bireye, birey olma vasfını kazandıran hakların toplumsal niteliği devletin temel varlık sebebidir: Devlet, mevcut haklar rejiminin birey lehinde sürdürülmesindeki temel siyasi güçtür. Devlet bir taraftan bireysel hakların gerçekliğini kabul eder ve bireylerin negatif özgürlüğünü koruma altına alır; öbür taraftan da bu hakların toplumsal karakterine uygun olarak, bireylerin başka bireyler

tarafından tahakküm altına alınmalarını önlemek amacıyla pozitif özgürlükler alanı yaratır. Kısaca cumhuriyetçi bir siyaset alternatifinin temel gayesi bireyin özgürlüğünü koruyup sürdürmektir.

Bu çalışmada, birey ile devlet arasındaki ilişkiselliğe yeni bir bakış açısı getiren cumhuriyetçi felsefe içerisindeki teorik farklılıklar karşılaştırmalı biçimde dile getirilmiştir. Çalışmanın amacı, her ne kadar bu teorik farklılığı dile getirmek olsa da, cumhuriyetçi felsefenin tarihsel ve teorik zenginliğini okuyucuya sunmak olmuştur. Atina ve Roma düşünsel gelenekleri, hem özgürlük bağlamında hem de birey ile devlet arasındaki ilişkinin kurumsallaşması bağlamında farklı ve kapsamlı görüşler ortaya koyar. Bu görüşler, tarihsel süreç içerisinde gelişme göstermiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Cumhuriyetçiliği teorik düzeyde anlamak açısından bu mevcut düşünsel farklılıklar üzerinden tartışmalar yapmak yararlı ve bir anlamda da gerekli olmaktadır.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. A. (2011), Sokrates'ten Jacobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi, İstanbul, İletişim
- Arendt, H. (1951), *The Origins of Totalitarianism*, New York, Harcourt, Brace & World, Inc.
- Arendt, H. (1997), *Şiddet Üzerine*, çev. Bülent Peker, İstanbul, İletişim
- Arendt, H. (2009), *İnsanlık Durumu: Seçme Eserler 1*, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul, İletişim
- Arendt, H. (2011), *Şiddet Üzerine*, Seçme Eserler 6, çev. Bülent Peker, İstanbul, İletişim
- Aristoteles, (2010), *Politika*, çev. Mete Tunçay, İstanbul, Remzi Kitabevi
- Audier, S. (2006), *Cumhuriyet Kuramları*, çev. İsmail Yerguz, İstanbul, İletişim
- Benhabib S. (2000), , "The Destruction of Public Sphere and the Emergence of Totalitarianism", Seyla Benhabib, *The Reluctant Modernism of Hannah Arendt* (içinde), Oxford, AltaMira Press
- Berlin, I. (1997), "Two Concepts of Liberty", P. Pettit ve R. E. Goodin (der), *Contemporary Political Philosophy: An Anthology* (içinde), Oxford, Blackwell Publishing
- Coker, F. W. (1961), *Readings in Political Philosophy*, New York, The Macmillan Company
- Conovan, M. (1987), "Republicanism", David Miller (der), *The Blackwell*

- Encyclopedia of Political Thought* (içinde), Oxford, Blackwell Publishers
- Crocker, L. (1980), *Positive Liberty: An Essay in Normative Political Philosophy*, Melbourne International Philosophy Series, no. 7, Hingham, Kluwer Boston Inc.
- Crowder, G. (2004), *Isaiah Berlin: Liberty and Pluralism*, Cambridge, Polity Press
- Ebenstein, W. (2001), *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, çev. İsmet Özel, İstanbul, Şule Yayıncılık
- Euben, P. (2000), "Arend't Hellenism", Vila Dana (der), *The Cambridge Companion to Hannah Arendt* (içinde), Cambridge, Cambridge University Press
- Hansen, P. B. (1993), Philip Berger Hansen, *Hannah Arendt: Politics, History and Citizenship*, California, Stanford University Press
- Held, D. (1995), *Democracy and the Global Order*, Cambridge, Polity Press
- Held, D. (2006), *Models of Democracy*, Cambridge, Polity Press
- Honneth, A. (1997), "Recognition and Moral Obligation", *Social Research*, 64: 1, (s.16-35)
- Honohan, I. (2002), *Civic Republicanism*, New York, Routledge
- Keyman, E. F. ve Turnaoğlu, B. (2008) "Neo-Roma ve Neo-Atina Cumhuriyetçiliği: Cumhuriyetçilik, Demokratikleşme ve Türkiye", *Doğu Batı*, Yıl: 11, Sayı: 47
- Kymlicka, W. ve Norman, W. (1994), "Return of the Citizen: A Survey of Recent Work on Citizenship Theory", *Ethics*, Volume: 104, Issue 2
- Makyavel, (2009), *Söylevler*, çev. Alev Tolga, İstanbul, Say Yayınları
- Maynor, J. (2003), *Republicanism in the Modern World*, Cambridge, Polity Press
- Miller, D. (1991), *Liberty*, New York, Oxford University Press
- Mouritsen, P. (2006), "Four Models of Republican Liberty and Self-Government", Iseult Honohan and Jeremy Jennings (der), *Republicanism in Theory and Practice* (içinde), New York, Routledge
- Pettit, P. (1989), "A Definiton of Negative Liberty" *Ratio*, Vol. 2, 1989
- Pettit, P. (1993), *The Common Mind: An Essay on Psychology, Society and Politics*, New York, Oxford University Press
- Pettit, P. (1997), "Freedom with Honor: A Republican Ideal", *Social*

- Research*, Spring, 64, I; Research Library Core
- Pettit, P. (1998), *Cumhuriyetçilik: Bir Özgürlük Ve Yönetim Teorisi*, İstanbul, Ayrıntı
- Pettit, P. (2007), "A Republican Right to Basic Income", *Basic Income Studies*, Vol. 2, Issue 2, December
- Pettit, P. (2008), "The Basic Liberties", Matthew H. Kramer (der), *The Legacy of H.L.A. Hart: Legal, Political, and Moral Philosophy (içinde)*, Oxford University Press
- Pettit, P. (2010), "A Republican Law of Peoples", *European Journal of Political Theory*, 9(1)
- Sandel, M. (1996), *Democracy's Discontent: America in Search of a Public Philosophy*, Cambridge, Harvard University Press
- Skinner, Q. (1983), "Macchiavelli on the Maintenance of Liberty", *Politics (içinde)*, 18:2
- Skinner, Q. (1984), "The Idea of Negative Liberty: Historical Perspectives", Q. Skinner, J. B. Schneewind, R. Rorty (der), *Philosophy in History: Essays on Historiography of Philosophy (içinde)*, Cambridge, Cambridge University Press
- Skinner, Q. (1986), "The Paradoxes of Political Liberty", David Miller (der), *Liberty (içinde)*, New York, Oxford University Press
- Skinner, Q. (1990), "Republican Ideal of Political Liberty", G. Bock, Q. Skinner ve M. Viroli (der), *Machiavelli and Republicanism (içinde)*, Cambridge, Cambridge University Press
- Skinner, Q. (1998), *Liberty Before Liberalism*, Cambridge, Cambridge University Press
- Skinner, Q. (2002), "A Third Concept of Liberty", *London Review of Books (içinde)*, Vol: 24, No: 7
- Skinner, Q. (2004), *Machiavelli*, çev. C. Atilla, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi
- Swift, A. (2006), *Political Philosophy: A Beginner's Guide for Students and Politicians*, Cambridge, Polity Press
- Taylor, C. (1989), "Repairing Individualist and Communitarian Failings", Nancy L. Rosenblum (der), *Liberalism and Moral Life (içinde)*, Cambridge, Harvard University Press
- Taylor, C. (1995), *Philosophical Arguments*, Cambridge, MA: Harvard

University Press

Taylor, C. (1995), *Philosophical Arguments*, Cambridge, MA: Harvard University Press

Tunçel, A. (2010), *Bir Siyaset Felsefesi: Cumhuriyetçi Özgürlük*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Uslu, C. (2009), *Doğal Hukuk ve Doğal Haklar*, Ankara, Liberte

Young, R. (1986), *Personal Autonomy: Beyond Negative and Positive Liberty*, Beckenham, Croom Helm